

Φυλετισμός και Ορθοδοξία στα Βαλκάνια.

Νικόλαος Ζαΐμης, Θεολόγος

Η Σιδηρά Εκκλησία του Αγίου Στεφάνου στην Κωνσταντινούπολη, καθεδρικός ναός της Βουλγαρικής Εξαρχίας.

Ο χώρος της Βαλκανικής χερσονήσου πάντοτε παρουσίαζε ιδιαιτερότητες, πόσο δε ύστερα από την ολοκλήρωση των εθνικών κρατών [1]. Η Ορθόδοξη Εκκλησία, η παρουσία της οποία στο χώρο αυτόν χάνεται στα βάθη των αιώνων, αποτέλεσε και αποτελεί τον βασικό παράγοντα διατήρησης της ειρήνης και της σταθερότητας της Βαλκανικής χερσονήσου. Οι αστάθμητοι παράγοντες οι οποίοι αποτελούσαν και αποτέλούν βασικό πρόβλημα στην διατήρηση της θρησκευτικής ομαλότητας στην ευρύτερη περιοχή, μπορεί να εντοπιστούν στα εξής τρία βασικά σημεία: α) στην Ρωμαιοκαθολική προπαγάνδα, β) στον Ισλαμικό επεκτατισμό, γ) τέλος δε στον Εθνικισμό.

Ο Εθνικισμός είναι από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ορθοδοξία στα Βαλκάνια. Ντυμένος πολλές φορές με τα «άμφια» της θρησκείας συνιστά τη βαλκανική εκδοχή της εκκοσμικεύσεως [2]. Ο εθνικισμός, ως ιστορικό φαινόμενο του βαλκανικού χώρου, ανάγεται στα τέλη του ΙΗ΄ αι. Οι οργανωτικές του όμως αρχές είναι παρμένες από τον εθνικισμό, ο οποίος εμφανίστηκε στη Γερμανία και στηρίχθηκε στην επίκληση της πολιτισμικής ιδέας [3]. Ο π. Γεώργιος Μεταλληνός αναφέρει ότι: «η Ορθοδοξία, ο παλαιός «σύνδεσμος» των λαών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, θα υποταχθεί στον εθνικισμό και θα καταντήσει

μέσο για τη στήριξη του και από ενωτική δύναμη θα μεταβληθεί σε παράγοντα διασπάσεως» [4], αναφερόμενος φυσικά στη δημιουργία των νέων εθνικών κρατών.

Ως πρώτη ενέργεια αποκοπείς από την δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αποτέλεσε η πραξικοπηματική ανακήρυξη του αυτοκεφάλου της εν Ελλάδι Εκκλησίας. Η πράξη αυτή, η οποία έγινε ύστερα από την πρωτοβουλία του Βαυαρού αντιβασιλέα Maurer και του αρχιμανδρίτη Θεόκλητου Φαρμακίδη, αποτέλεσε σημείο ωδινών για περίπου δεκαπέντε χρόνια στις σχέσεις με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οριστικό τέλος δόθηκε με την έκδοση του Συνοδικού Τόμου του 1852, όπου παραχωρούνταν το αυτοκέφαλο στην εν Ελλάδι Εκκλησία [5].

Το σημαντικότερο όμως ζήτημα το οποίο απασχόλησε την Εκκλησία κατά τον ΙΘ΄ αι. υπήρξε το λεγόμενο Βουλγαρικό Σχίσμα και η δημιουργία της Βουλγαρικής Εξαρχίας [6] το 1872. Το ζήτημα αυτό υποστηρίχτηκε και από την Υψηλή Πύλη η οποία αποσκοπούσε με την ενέργεια αυτή στη διάσπαση της Ορθοδόξου ενότητας. Στην πορεία του το εν λόγω ζήτημα έλαβε τεράστιες διαστάσεις, καθώς αποτέλεσε την απαρχή του «Μακεδονικού Ζητήματος», όπου για μεγάλο χρονικό διάστημα υπήρξε αποτέλεσμα βιαιοπραγιών από πλευράς των Βουλγάρων έναντι των Ελληνικών πληθυσμών της Μακεδονίας [7].

Με αφορμή τον εθνικισμό, τον οποίο είχε εκδηλώσει τον ΙΘ΄ αι. η βουλγαρική Εκκλησία, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ύστερα από το συνεχόμενο αδιέξοδο των διαπραγματεύσεων, συγκάλεσε Τοπική Σύνοδο τον Σεπτέμβριο του 1872 στην Κωνσταντινούπολη. Σκοπός της συνόδου ήταν η καταδίκη του φυλετισμού και ο χαρακτηρισμός του ως αίρεσης [8].

Τρία είναι τα βασικά σημεία στα οποία θα πρέπει να σταθούμε ιδιαίτερα στον Όρο που εξέδωσε η Σύνοδος [9]. Πρώτον, η διαπίστωση ότι ο φυλετισμός είναι διδασκαλία ξένη και μάλιστα άκρως πολέμια προς την ευαγγελική διδασκαλία και το εκκλησιαστικό πολίτευμα. Δεύτερον, ο Όρος δίνει ακριβή ορισμό της ετεροδιδασκαλίας του φυλετισμού και συγχρόνως τον αποκηρύσσει, κατακρίνοντας και καταδικάζοντας τον. Φυλετισμός, ορίζει, είναι οι φυλετικές διακρίσεις, οι εθνικές έριδες, οι εθνικοί ζήλοι και οι εθνικές διχοστασίες στο χώρο της Εκκλησίας του Χριστού [10]. Τρίτον, οι υποστηρικτές του φυλετισμού, που τολμούν να ιδρύουν καινοφανείς φυλετικές παραсуναγωγές, κηρύσσονται, σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες, αλλότριοι της μίας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας και σχισματικοί. Τέλος στον επίλογο του Όρου,

εξυμνείται η δόξα του Θεού, υπέρ της ενότητας και ειρήνης της Εκκλησίας αφενός, αφετέρου δε, υπέρ της μετανοίας των πρωτουργών και οπαδών του φυλετισμού. Η επίλυση του ζητήματος καθυστέρησε 70 ολόκληρα χρόνια. Χρόνια στα οποία ο Βουλγαρικός εθνικισμός, αιματοκύλισε αρκετές φορές τον χώρο της Μακεδονίας. Το 1945 λοιπόν, η Βουλγαρική Εκκλησία ζήτησε επισήμως συγγνώμη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την επιστροφή της στην κανονική τάξη των Ορθοδόξων Εκκλησιών [11].

Παρά το ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο είχε λάβει από το 1872 τα μέτρα του, οι αυθαιρεσίες και οι εθνικιστικές τάσεις δεν έπαψαν. Από παράδειγμα αποτελούν το ζήτημα του αυτοκεφάλου της Αλβανικής Εκκλησίας το οποίο ξεκίνησε το 1922 και ολοκληρώθηκε αισίως και κανονικός το 1937, με την χορήγηση του αυτοκεφάλου της εν Αλβανία Εκκλησίας [12]. Τέλος δε, πρόβλημα μέχρι και σήμερα αποτελεί η Σχισματική Εκκλησία των Σκοπίων [13], η οποία από το 1967 αποκόπηκε από την δικαιοδοσία του Πατριαρχείου της Σερβίας όπου και ανήκε. Ιδιαίτερη δε διάσταση έχει λάβει το ζήτημα ύστερα από την διάσπαση της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας το 1992 και τη δημιουργία του κράτους της Π.Γ.Δ.Μ. [14], όπου οι σκοπιανοί επιμένουν στην μετονομασία της Εκκλησίας σε «Μακεδονική Εκκλησία», δίνοντας έτσι έντονο εθνικιστικό τόνο [15].

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι άμεσος στόχος της Ορθοδόξου Εκκλησίας στον χώρο των Βαλκανίων σήμερα, είναι η αποφυγή εθνικιστικών και φυλετικών διακρίσεων μέσα στους κόλπους της. Το βασικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσουν όλες η Ορθόδοξες χώρες των Βαλκανίων ενωμένες, είναι αυτό της θρησκευτικής προπαγάνδας. Τόσο η ρωμαιοκαθολική Ουνία, όσο και το λεγόμενο Ισλαμικό τόξο που κινείται στα Βαλκάνια, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν μέσα σε πνεύμα εν Χριστώ ενότητας και αδελφοσύνης, για να αποδειχτεί περίτρανα ότι η Ορθοδοξία στα Βαλκάνια είναι ο ενωτικός κρίκος της ειρήνης και όχι του διχασμού [16].

Παραπομπές:

1. Βλ. Σπ. Σφέτα, Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, τ. Α'. Από την Οθωμανική κατάκτηση των Βαλκανίων μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1354 – 1918), εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009.

2. ΟΙ. Clement, Βαλκάνια, η αδυναμία του Χριστιανισμού, εφ. Η Καθημερινή 23 – 5 – 1999, σ. 55.

3. Πολύ εύστοχα ο αείμνηστος καθηγητής Νίκος Ματσούκας σε ένα άρθρο του για τον εθνικισμός τονίζει τα εξής: «έθνος – εθνικισμός, ως έννοιες και περιεχόμενο, μόλις και μετά βίας θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε ως τάσεις στις πόλεις – κράτη της Αρχαιότητας, στις εκτεταμένες ελληνιστικές επικράτειες, στο ρωμαϊκό imperium, στο Βυζάντιο, ακόμη και στη παγχριστιανική οικουμένη της Δύσης. Διότι όλα αυτά αποτελούν επινόηση της νεότερης δυτικής ιστορίας», Νικ. Αθ. Ματσούκα, Ο Θαμπός Καθρέφτης. Πεζά – Ποιήματα, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 30.

4. π. Γεωρ. Δ. Μεταλληνού, Ελληνισμός και Ορθοδοξία, εκδ. Ιερού Ιδρύματος Ευαγγελιστρίας Τήνου, Τήνος 2000, σ. 78.

5. π. Γεωρ. Δ. Μεταλληνού, Ελλαδικού αυτοκεφάλου παραλειπόμενα (Μελέτη ιστορικοφιλολογική), Αθήνα 1983.

6. Δημ. Β. Γόνη, Ιστορία των Ορθοδόξων Εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2001, σ.σ. 121 – 153.

7. Βλ. Μιχ. Σ. Χρυσανθόπουλου, Το Βουλγαρικό Σχίσμα. Η απαρχή του Μακεδονικού ζητήματος, εκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2014.

8. Ιω. Θ. Μπάκα, Ο Εθνοφυλετισμός και η καταδίκη του, περ. "Ερώ", τευχ. Η', Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2011.

9. Αναλυτικά για τον Όρο βλέπε: Μαν. Ι. Γεδεών, Έγγραφα Πατριαρχικά και Συνοδικά περί του Βουλγαρικού Ζητήματος (1852 – 1873), Εν Κωνσταντινουπόλει 1908, σ.σ. 421 – 432.

10. Αθ. Αν. Αγγελόπουλου, Ο Κόσμος της Ορθοδοξίας στη Χερσόνησο του Αίμου σήμερα, τ. Β'. Η Ετεροδιδασκαλία του Φυλετισμού κατά τα «Έγγραφα Πατριαρχικά και Συνοδικά περί του Βουλγαρικού Ζητήματος 1852 – 1873, Εν Κωνσταντινουπόλει 1908», εκδ. Αφών Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη 1998, σ. 62.

11. Αθ. Αν. Αγγελόπουλου, Ο Κόσμος της Ορθοδοξίας στη Χερσόνησο του Αίμου σήμερα, τ. Β'. Η Ετεροδιδασκαλία του Φυλετισμού κατά τα «Έγγραφα Πατριαρχικά και Συνοδικά περί του Βουλγαρικού Ζητήματος 1852 – 1873, Εν Κωνσταντινουπόλει 1908», εκδ. Αφών Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη 1998, σ.σ. 61 – 63.

12. Βλ. Απ. Α. Γλαβίνα, Το Αυτοκέφαλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας, εκδ. Ίδρυμα Γουλανδρή – Χόρν, Αθήνα 1996.

13. Μιχ. Γ. Τρίτου, Ιστορία και σύγχρονος βίος των Σλαβικών και λοιπών Ορθοδόξων Εκκλησιών, εκδ. Αφών Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη 2014, σ.σ. 447 – 484.

14. Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Διεθνώς FYROM.

15. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η «Μακεδονική Εκκλησία», έχει χαρακτηριστεί από τη σύνολη Ορθοδοξία σε σχισματική θρησκευτική οργάνωση, γιατί δημιουργήθηκε για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων και συγκεκριμένα της στηρίξεως του γιουγκοσλαβικής εμπνεύσεως «μακεδονικού έθνους». Βλέπε αναλυτικότερα: Γεωρ – Νεκτ. Αθ. Λόη, Το Μακεδονικό Ζήτημα. Από πολιτικής και εκκλησιαστικής πλευράς στη Γιουγκοσλαβία (1918- 1991), Αθήνα χ.χ. και Ιω. Χ. Ταρνανίδη, Στα Βόρεια της Μακεδονίας, εκδ. Αφών Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη 1995.

16. Ο Καθηγητής Μιχαήλ Τρίτος εντοπίζει ως ένας από τους βασικούς παράγοντες του προβλήματος, την στάση των βαλκανικών κυβερνήσεων απέναντι στις τοπικές Ορθόδοξες Εκκλησίες. Τονίζει αναλυτικά ότι: «παρόλο που σχηματίσθηκαν δημοκρατικά κυβερνητικά σχήματα και αναθεωρήθηκαν τα συντάγματα των βαλκανικών χωρών, η στάση των επισήμων κυβερνήσεων προς την Ορθόδοξη Εκκλησία δεν είναι ενδεδειγμένη. Σε πολλές βαλκανικές χώρες είναι ακόμη δημευμένη η εκκλησιαστική περιουσία, με αποτέλεσμα οι Εκκλησίες των χωρών αυτών να αντιμετωπίζουν οξύτατα οικονομικά προβλήματα. Πέραν αυτών πολλές κυβερνήσεις δημιουργούν ρωγμές στην ενότητα του εκκλησιαστικού σώματος, παρεμβαίνοντας ανεπίτρεπτα και αναρμόδια στις εκκλησιαστικές λειτουργίες», Μιχ. Γ. Τρίτου, Ιστορία και σύγχρονος βίος των Σλαβικών και λοιπών Ορθοδόξων Εκκλησιών, εκδ. Αφών Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη 2014, σ. 30.

Πηγή : <http://aktines.blogspot.com>